

Volby, volební účast a volební cyklus

Neúčast ve volbách na makroúrovni

- Předpoklad, že s rostoucí životní úrovní roste ochota účastnit se voleb (teorie modernizace)
- Reálně ale volební účast klesá
- Nelze ani říci, že v nejbohatších zemích Západní Evropy je vyšší účast než v ostatních zemích regionu
- Zvláště viditelný pokles v postkomunistických zemích (teorie rozčarování)

Jak je neúčast komentována

- Projev obecného problému pro demokracie (nízká účast = demokracie „není zdravá“)
- Projev „pouhé“ únavy voličů
- Projev vnímání důležitosti voleb voliči

Únava voličů?

- Přibývá přímo volených institucí (EP, zavádění přímé volby prezidenta, čtenější referenda)
- Voliči spíše přijdou volit v tzv. prvořadých volbách (v Evropě obvykle národní parlament – volby, v nichž se rozhoduje o národní exekutivě), ostatní („druhořadé“) volby netáhnou
 - „řád“ přímé volby prezidenta (?)
 - mohou být volby dvou institucí prvořadé?
 - může být jedna instituce prvořadou i druhořadou (?)
- Problém Švýcarska ve výzkumech volební účasti

Dopad na „méně důležité“ volby

1. menší volební účast
2. vyšší podíl propadlých hlasů
3. pokles podpory vládních stran
4. vzestup podpory malých stran (příp. extrémních stran)
5. vyšší podíl neplatných hlasů

Zejména u bodu 3 záleží na poloze ve volebním cyklu

Poloha voleb ve volebním cyklu

- Souběh více voleb v jednom termínu
 - Problém u dvoukolového systému (Senát ČR, v minulosti např. předsedové VÚC na Slovensku)
- Volby krátce po „nejdůležitějších“ volbách (max. rok) – tzv. honeymoon period
- Volby ve střední části cyklu (mid-term elections)
- Volby ke konci cyklu (late-term elections)

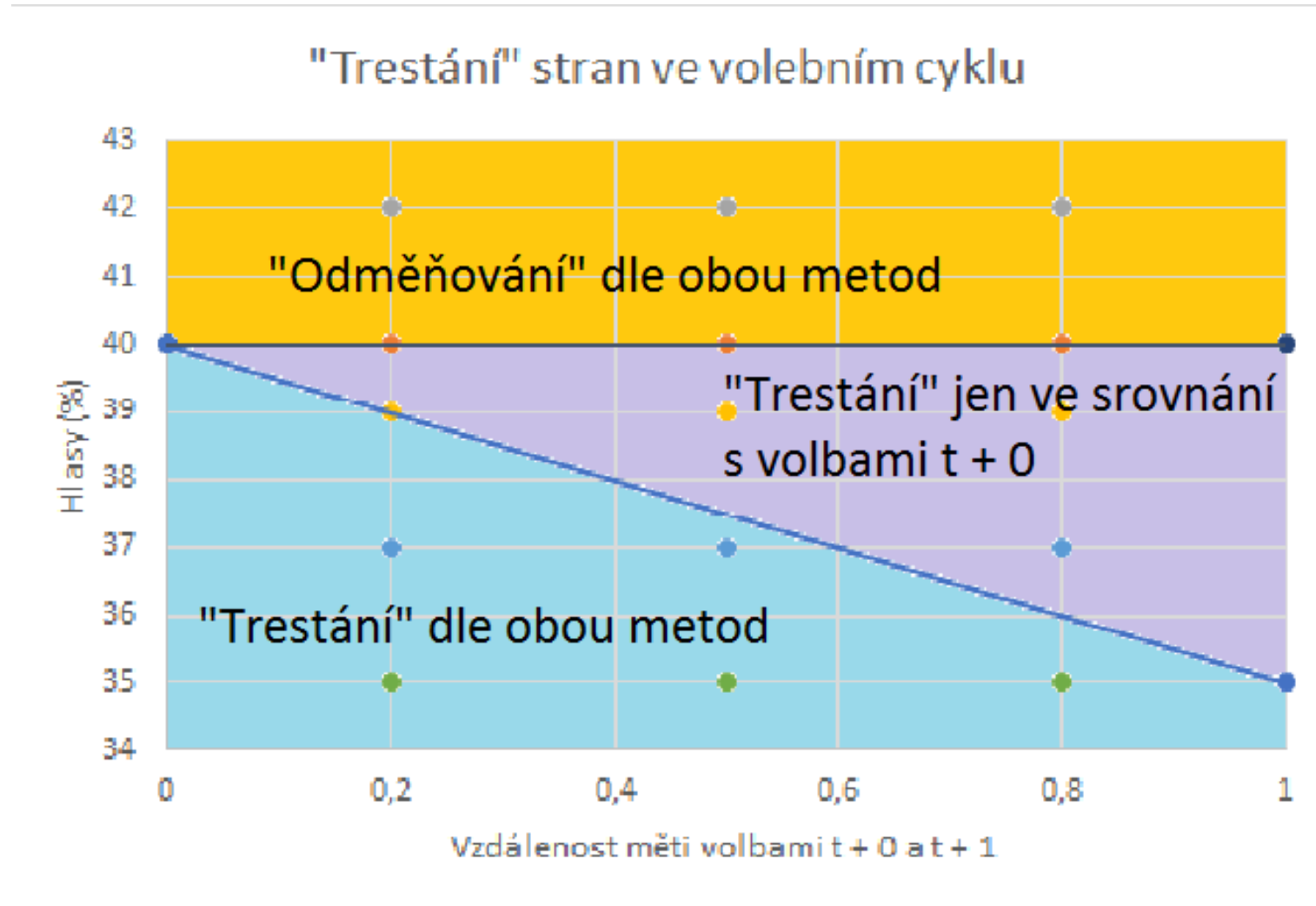
Efekty polohy voleb na vládní strany

- Souběh
 - Výsledky by měly být velmi podobné (problém prezidentských voleb)
- Honeymoon
 - pro vládu ještě výhodnější (ano?/dokdy?)
- Mid-term
 - Nejhorší pro vládu (?)
- Late-term
 - Lepší pro vládu než mid-term (?)

Jak zhodnotit odchylky (?)

- Rozdíl mezi předcházejícími „prvořadými“ a „druhořadými“ volbami
 - Častý postup, ignoruje možné obecné změny v podpoře stran/volební účasti
- Dinkelova metoda porovnání reálného a „očekávaného“ zisku –
očekávaný zisk = vážený podíl ze zisku v předcházejících a následujících prvořadých volbách
 - Vyžaduje uzavřený cyklus
 - Vyšší reálný než očekávaný zisk znamená úspěch (zvýhodnění), nižší znevýhodnění (strany, vlády...)
- „úspěch“ nemusí být vnímán subjektivně

Porovnání Dinkelovy metody a srovnání s předchozími volbami

Některá specifika středovýchodní Evropy

- V některých zemích se mluví o „trestání“ vládních stran v prvořadých volbách
- Jak hodnotit polské prezidentské volby 2015?
 - B. Komorowski (PO) nebyl zvolen (zisk 33,77 % v prvním kole)
 - Parlamentní volby 2011 – PO získala 39,18 %
 - Parlamentní volby 2015 – PO získala 24,09 %
 - „Očekávaný“ zisk Komorowského 25,91 %
 - Nebyl zvolen, značný pokles proti roku 2010 x v kontextu následujících voleb 2015 velmi dobrý zisk x „povzbuzení“ pro odpůrce PO

„Druhořadé“ volby dnes

- Většina předpokládaných efektů spíše tendence než pravidlo
- Schmitt 2005: The European Parliament Elections of June 2004: Still Second-Order?
 - řada předpokladů se nenaplnuje (nejen v těchto volbách), nebo jen v některých zemích
 - zejména „trestání“ vládních stran (?)
- Nesporným indikátorem zůstává volební účast

Kdy roste účast?

- Zavedení volební povinnosti
- Pociťovaný význam výsledku konkrétních voleb (čím více je v sázce v nastávajících volbách)
- Pociťovaný význam volené instituce (čím více je v sázce při volbě dané instituce)
- U „méně významné“ instituce souběh s volbami významnější instituce
 - Cynická poznámka – v zemích s častými bojkoty voleb, pokud nejsou dané volby bojkotovány

Měnící se důležitost voleb jedné instituce

Volby	Účast	Obvyklé
Chorvatsko – parlamentní 2000	70,5 %	59,9 % (průměr 2003 – 2020)
Slovensko – parlamentní 1998	84 %	61,4 % (průměr 2002 – 2020)
ČR – parlamentní 2002	58 %	61,8 % (průměr 2006 – 2017)
ČR – parlamentní 2021	65,4 %	
Rakousko – prezidentské 2010	53,6 %	70,1 % (průměr 2004 a 2016)
Island – prezidentské (1988 – 2020)	66,2 % (průměr, když kandidoval úřadující prezident)	80,8 % (průměr, když nekandidoval úřadující prezident)
ČR – prezidentské, změna účasti mezi koly	2013: 61,3 % → 59,1 %	2018: 61,9 % → 66,6 %

Vliv souběhů

Země;	Účast	Účast
Rumunsko – parlamentní	průměr 2000 – 2004 (souběh s prezidentskými): 61,9 %	průměr 2008 – 2020 (bez souběhu): 38,1 % (pozn.: v prezidentských 52,9 %)
ČR – senát 2002	1. kolo 24,1 %; 2. kolo 32,6 %	průměr 1998 – 2022: 1. kolo 37,7 %; 2. kolo 19,9 %
Doplňovací volby obvod Trutnov, 2018	1. kolo 22,9 %; 2. kolo 59,4 %	průměr za ostatní doplňovací volby: 1. kolo 18,6 %; 2. kolo 11,9 %
Litva – volby do EP 2009	21 %	průměr za zbylé volby do EP: 49,7 %
Slovensko – volby předsedů VÚC (2005 – 2013)	1. kolo 20,3 %	2. kolo 13,3 %
Pozn.: záleží i na významu voleb v souběhu (Senát ČR 1. kolo má průměr 42,1 % u souběhů s komunálními a 33,2 % u souběhu s krajskými volbami; u 2. kola jsou rozdíly zanedbatelné)		